

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลจากการรวบรวมข้อมูล อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพจิตรกรรมลุ่มน้ำโขงเพื่อทำการศึกษา จิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ วัดหนองบัวบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา จิตรกรรมฝาผนัง ภูมิปัญญา สุนทรียภาพทางด้านเนื้อหาเรื่องราว รูปแบบกลวิธี การจัดการ องค์ประกอบ ความเป็นอัตลักษณ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังลุ่มน้ำโขง สามารถสรุปผลการวิจัยและมี ข้อเสนอแนะดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น 2 เขต กล่าวคือ เขตพื้นที่วัดที่ปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิมอยู่ในจังหวัดน่าน จำนวน 2 วัดคือ วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย เขตพื้นที่วัดที่ปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิมอยู่ในเมืองหลวงพระบางจำนวน 2 วัด คือ วัดเชียงทอง วัดป่ารวก(วัดป่าฮวก) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลการศึกษาที่พบในแต่ละวัดได้ดังตารางต่อไปนี้ กล่าวคือ

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลวัดที่ปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิมอยู่ในจังหวัดน่าน ประเทศไทยและเมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ลำดับที่	ชื่อวัด	ที่ตั้ง	พื้นที่ใช้เขียน	เนื้อหาเรื่องราว
1	วัดภูมินทร์	เลขที่ 33 บ้านภูมินทร์ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ประเทศไทย	-ฝาผนังด้านใน ภายในวิหารทรง จตุรมุข	- พุทธประวัติ - คัถณกุมาร - เนมิราชชาดก - นิทานชาดก - วิถีชีวิตคนเมืองน่าน - การเมืองการปกครอง - ภาพบุคคลสำคัญ
2	วัดหนองบัว	บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ประเทศไทย	-ฝาผนังด้านใน ภายในวิหารวัด หนองบัว และ ธรรมมาสน์	- พุทธประวัติ - อติตพระพุทธเจ้า - จันทราชาดก

ตารางที่ 1(ต่อ)

3	วัดเชียงทอง	ถนนสักกรินทร์เมือง หลวงพระบางประเทศ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	-ผนังด้านในและ ด้านนอกวิหารวัด เชียงทอง -ผนังด้านนอก หอไหว้พระพุทธร ไสยาสน์	- ทศชาติชาดก - ปัญญาชาดก - เรื่องมโหสถ - นาทพรม - ท้าวสีทน ท้าวสีสุทน - สุตตะโสม - สิ่งสาม - พระสุธน - วิชิตกัณฐก - พระมหาชนก - สุวรรณสาม - พุทธศาสนา - คำนานการสร้างเมือง หลวงพระบาง - นิทานพื้นเมือง - วิธีชีวิตชาวบ้าน
4	วัดป่ารวก (วัด ป่าสวก)	ตั้งอยู่เชิงภูศรีด้านทิศ ใต้ตรงข้ามพระราชวัง เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว	-ผนังด้านใน ภายในวิหารวัด ป่ารวก และซุ้ม ประตูทางเข้า วิหาร	- พุทธประวัติ - ขมพูนดี - วัฒนธรรม - ฮีตคองประเพณี - การเมืองการปกครอง - การค้าขายกับต่างชาติ - การแต่งกาย

นอกจากนี้ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์งานจิตรกรรมที่ปรากฏจากการศึกษายังสามารถสรุปได้

ดังนี้

1. ลักษณะพระอุโบสถ วัดภูมินทร์ และวัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย

ลักษณะพระอุโบสถ วิหาร วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย สรุปได้

ดังนี้

1.1 วิหารวัดภูมินทร์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาเป็นชั้นลด 3 ชั้น มีจัตุรมุขยื่นออกไปทั้ง 4 ทิศ มีทางเข้าออกวิหาร 4 ทาง และมีบันไดรองรับช่องทางเข้าวิหาร มีนาคพาดตัวตามแนวนอนจากทางทิศใต้ไปทางทิศเหนือโดยมีหัวนาคอยู่ทางทิศเหนือหางนาคอยู่ทางทิศใต้ ลักษณะนาคที่พาดอยู่ทั้งคู่นี้เหมือนหนึ่งว่าจะพาดตัวรองรับวิหารไว้ หน้าบันทั้ง 4 ด้านตกแต่งด้วยต้นลายเครือเถา แตกกิ่งก้านออกไปด้านข้างเท่ากัน ได้สัดส่วนโดยมีกิ่งใหญ่กิ่งเล็กดอกตูมและดอกบานแปดกลีบ กระจายอยู่ในบริเวณหน้าจั่ววิหารทั้ง 4 ทิศ เป็นวิหารทรงจัตุรมุขหรือทรงปราสาทมุงด้วยไม้แป้นเกล็ด (ปัจจุบันเป็นกระเบื้องแผ่นเกล็ด) มีประตูทางเข้าด้านหน้า 1 ประตู ด้านข้าง 2 ประตู เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อ และมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะ คือ เป็นทั้งพระอุโบสถ วิหารเจดีย์ รวมอยู่ในอาคารที่เดียวกัน

1.2 วิหารวัดหนองบัว ลักษณะเป็นวิหารก่ออิฐถือปูน รูปทรงเตี้ยแคระ โคร่งสร้างหลังคาวิหารคลุมต่ำ วิหารตั้งอยู่บนฐานบัวคว่ำหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าย่อมุมเป็นมุขโถง เนื้อที่ใช้สอยภายในแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นมุขโถงทำเป็นบันได มีรูปปั้นสิงห์ยืนเฝ้าที่ประตูข้างละ 1 ตัว และเนื้อที่ส่วนที่เป็นห้องโถงใหญ่ ผนังก่ออิฐแบบกว้างสลับยาว ขอบบนของผนังเป็นรูปลดระดับตามชั้นหลังคา ผนังหุ้มกลองด้านหลังเป็นผนังทึบตัน ส่วนผนังมุขด้านหน้ามีประตูอยู่ตรงกลาง 1 ช่อง ประตูนี้เป็นตัวเชื่อมระหว่างเนื้อที่บริเวณมุขโถงกับบริเวณห้องโถงใหญ่ภายในวิหาร มีช่องหน้าต่างด้านทิศเหนือ 7 ช่อง และทิศใต้ 6 ช่องหน้าต่างที่ผนังด้านทิศเหนือมีประตูอีกทางหนึ่งอยู่ระหว่างกลางผนัง ประตูทางเข้าวิหารด้านข้างนี้ทำเป็นมุขยื่นออกไป หลังคามุงด้วยกระเบื้องเกล็ดดินขอ หลังคาห้องโถงใหญ่เป็นชั้นซ้อน 2 ชั้น ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง และมีหลังคาปีกนกลาดลงอีกชั้นละ 1 ตับ หลังคาลดชั้นต่ำกว่ากัน ผนังหลังคาทั้งสองส่วนคลุมยาวลงมาต่ำ ใช้รูปสัตว์ประดับบนเครื่องไม้ หน้าบันเป็นลายแกะไม้ติดกระฉากเป็นลายเครือเถาตัวลายนูน ลักษณะอาคารเน้นทางเข้าวิหารด้านหน้า และสิ่งคู่ประดับอยู่ข้างประตูวิหาร เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อ ที่สวยงามและทรงคุณค่าทางศิลปะยิ่ง

กล่าวโดยสรุป วิหารก่ออิฐถือปูน มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินขอ วิหารมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น วิหารวัดภูมินทร์ ตัววิหารสร้างก่ออยู่บนตัวพญานาค 2 ตัว เป็นวิหารทรงจัตุรมุข มีประตูทางเข้าห้องวิหารทั้ง 4 ทิศ คือเป็นทั้งพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ รวมอยู่ในอาคารที่เดียวกัน ส่วนวิหารวัดหนองบัวรูปทรงวิหารเตี้ยแคระ หลังคาเป็นชั้นคลุมยาวลงมาต่ำ ทางเข้าวิหารมีรูปสิงห์ปูนปั้น 1 คู่ ประดับอยู่เชิงประตูวิหาร หน้าบันตกแต่งลวดลายเครือเถา เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมในเขตจังหวัดน่าน

2. ลักษณะพระอุโบสถ วิหาร วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ลักษณะพระอุโบสถ วิหาร วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สรุปได้ดังนี้

2.1 วิหารวัดเชียงทอง สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน มีโครงสร้างของวิหารไม่สูงนัก มี
หลังคาซ้อน 3 ชั้น ซึ่งคัตถ์อ่อนโค้งและลาดต่ำลงมามาก ทั้งนี้เพื่อป้องกันฝนสาด บนกลางหลังคา
มีการทำช่อฟ้า รูปเขาพระเมรุและทิวเขาสัตว์บริภัณฑ์ที่ล้อมรอบ 7 ชั้น รองรับด้วยปลาอนันท์ ซึ่ง
เป็นการจำลองจักรวาลตามคติทางพุทธศาสนา มีความงดงามประดุจอัญมณีแห่งงานสถาปัตยกรรม
ลาว ถือเป็นสถาปัตยกรรมแบบหลวงพระบาง

2.2 วิหารวัดป่ารวก เป็นอาคารยกพื้นสูงก่อด้วยอิฐถือปูน มุขหลังคาด้วยกระเบื้องดิน
ขอ มีห้องทั้งหมด 4 ห้อง ห้องด้านหน้าปล่อยไว้เป็นระเบียงเหนือประตูมีลายพันธุ์พฤกษาปูนปั้น
ประดับประดาประดับหลังคาด้วยโหง่ บ้านลมแบบนาคนาคสะดุ้ง หน้าบันทั้งสองด้านประดับด้วย
ลายเครือเถาสลักไม้ประดับกระจกกกลางหน้าบันเป็นรูปช้าง 3 เศียรซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของลาวล้าน
ช้างสมัยก่อนเป็นอาคารในแบบของสถาปัตยกรรมเวียงจันทน์

กล่าวโดยสรุป วิหารก่ออิฐถือปูนยกพื้น มุขหลังคาด้วยกระเบื้องดินขอ มีรูปร่างของวิหาร
เป็นแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะ วัดเชียงทองมีรูปทรงเป็นสถาปัตยกรรมแบบหลวงพระบาง วัดป่า
รวกมีรูปทรงเป็นสถาปัตยกรรมแบบเวียงจันทน์ ขนาดของวิหารมีขนาดไม่ใหญ่โตนัก สร้างตาม
คติความเชื่อทางพุทธศาสนา

3. เนื้อหาเรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย

เนื้อหาเรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย
สรุปได้ดังนี้

3.1 เนื้อหาเรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์คือเรื่อง พุทธประวัติ
คัถณะกุมาร เนมิราชคก วิถีชีวิตของผู้คนเมืองน่านจากอดีต การเมืองการปกครอง ภาพบุคคล
สำคัญจากอดีต ภาพบุคคลชาวต่างชาติ

3.2 เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัวเรื่องพุทธ
ประวัติ อดีตพระพุทธเจ้า จันทราชคก

กล่าวโดยสรุปเนื้อหาเรื่องราวต่างๆที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่อง
เกี่ยวกับพุทธประวัติ นิทานพื้นเมืองที่เป็นที่รู้จักของผู้คนในสมัยนั้นศิลปะและวัฒนธรรม
การเมืองการปกครอง การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติการแต่งกาย และวิถีชีวิตของผู้คนเมืองน่าน
จากอดีต

4. เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏภายในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดเชียงทองวัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏภายในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดเชียงทองวัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สรุปได้ดังนี้

4.1 เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏภายในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง คือ เรื่อง ทศชาติชาดก ปัญญาชาดก เรื่องมโหสถ นารทพรม สุตตโสม สิ่งสาม พระสุชน วิหุรบบัณฑิต พระมหาชนก สุวรรณสาม ตำนานการสร้างวัดเชียงทอง นิทานพื้นเมือง ศิลปะและวัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวบ้านจากอดีต

4.2 เนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏภายในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดป่ารวก คือ เรื่อง พุทธประวัติ ชมพูบดี ศิลปะและวัฒนธรรมฮิดคองประเพณี การเมืองการปกครอง การค้าขายกับชาวต่างชาติการแต่งกาย ธรรมชาติป่าไม้ภูเขา

กล่าวโดยสรุปเนื้อหาเรื่องราวต่างๆที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ นิทานพื้นเมืองที่เป็นที่รู้จักของผู้คนในสมัยนั้น ศิลปะและวัฒนธรรม ตำนานการสร้างเมือง การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ การแต่งกาย และวิถีชีวิตของผู้คนเมืองหลวงพระบางจากอดีต

5. ผลการศึกษาเนื้อหาเรื่องราว ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในเขตจังหวัดน่าน ประเทศประเทศไทย ตามตารางผลการแยกประเภทเนื้อหางานจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์วัดหนองบัวตามเกณฑ์แยกเนื้อหา 4 ด้าน(อริ.2528) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการแยกประเภทเนื้อหางานจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์วัดหนองบัว

เกณฑ์การแยกประเภทเนื้อหาจิตรกรรมฝาผนัง	จำนวน	ร้อยละ
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์	6	27.0
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกัน	3	10.0
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	9	41.0
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน	4	18.0
รวม	22	100.0

1) การศึกษากระบวนการแบบผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ตามเกณฑ์การจัดหมวดหมู่อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพงานจิตรกรรมกลุ่มน้ำโใจง เกณฑ์การแยกประเภทเนื้อหาผลงานจิตรกรรมฝาผนัง พบว่าช่างเขียนได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากที่สุดร้อยละ 41.0 รองลงมาคือ เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ ร้อยละ 27.0 เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และ

สิ่งไม่มีตัวตน ร้อยละ 18.0 เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกัน น้อยที่สุด ร้อยละ 10.0 จากเรื่องราวที่ช่างเขียนได้สร้างสรรค์ขึ้น เช่นที่วัดภูมินทร์ เรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติศักราชกวมล เนมีราชชาดก วิถีชีวิตคนเมืองน่านจากอดีต การเมืองการปกครอง ภาพบุคคล สำคัญจากอดีต ภาพชาวต่างชาติ วัดหนองบัวเรื่อง พุทธประวัติ อดีตพระพุทธรเจ้า จันทราชาดก

2) เมื่อได้พิจารณาจิตรกรรมฝาผนังที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ผลงานจากภาพรวมที่ช่างเขียนได้สร้างสรรค์ขึ้นมานั้น เนื้อหาที่ปรากฏยังคงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมถึงภาพธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา ที่พักอาศัย ชุมชนจากอดีตที่ช่างเขียนนำมาสร้างสรรค์ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพต้นไม้ที่ช่างเขียนนำมาเขียนในภาพจิตรกรรมฝาผนัง จะมีทั้งกลุ่มต้นไม้ป่า ไม้ที่คุ้นเคยที่ปรากฏในชุมชนหมู่บ้าน เช่น ต้นมะพร้าว ต้นกล้วย ต้นไม้ริมน้ำ และภาพกลุ่มต้นไม้จะกระจายอยู่ในพื้นที่ในส่วนต่างๆของจิตรกรรมฝาผนัง และยังมีกลุ่มสถาปัตยกรรม อาคารสิ่งปลูกสร้างรูปทรงปราสาท และกลุ่มบ้านพักอาศัยที่เป็นตัวเรือนสองหลังและสามหลังติดกัน มีองค์ประกอบตกแต่งทางศิลปะ เช่นบริเวณจั่วยอดอาคารจะสร้างเป็นรูปลายตะวันมีแสงเส้นประกายรัศมีออกมาจากดวงตะวัน การปลูกสร้างอาคารบ้านพักอาศัยรวมกันเป็นกลุ่ม ในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนจากอดีตอีกด้วย

3) ทางด้านเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ จากภาพรวมที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆของผู้คนเมืองน่านจากอดีต เช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในวิหารวัดภูมินทร์ รูปแบบการเขียนภาพคนที่แสดงออกท่าทางต่างๆของผู้คน ถือเป็นความพิเศษที่เป็นเสน่ห์ หรือนัยยะทางศิลปะซึ่งผู้ที่ได้พบเห็นจะได้รับการกระตุ้นส่วนลึกของความอยากรู้ความลับ เช่น ภาพชายหนุ่มกระซิบกับหญิงสาว แสดงท่าทางกระซิบหยอกล้อ กับคู่รักในที่แจ้ง การที่ชายจับไหล่สตรีในที่แจ้งในยุคสมัยนั้นอาจบอกถึงความ เป็นสามีหรือภรรยา ดังนั้นภาพดังกล่าวนอกจากจะแสดงออกทางท่าทีแวววับตาที่ให้ความ สนใจ ซึ่งกัน จากท่าทีแสดงออกที่ชัดเจนและเห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้คนในยุคสมัยนั้นอีกด้วย

4) เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน จากภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นนิยายคติธรรม เช่น เรื่อง จันทราชาดก ที่แสดงถึงความมีอิทธิฤทธิ์เหนือความเป็นจริง สื่อถึงความเชื่อเชิงอภินิหาร หรือภาพช้างมีปีกเหมือนนก กลุ่มภาพเทวดาที่ ล่องลอยตามกลุ่มเมฆ ภาพพญาคูขี้ที่แสดงถึงความมีพลังและอำนาจ ซึ่งเป็นภาพแบบอุดมคติเหนือความเป็นจริง ซึ่งภาพดังกล่าวช่างเขียนได้เขียนตามจินตนาการให้เหนือความเป็นจริงที่มีเอกลักษณ์พิเศษไม่เหมือนภาพที่แสดงออกเชิงธรรมชาติทั่วไป

5) ทางด้านเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกัน เมื่อพิจารณาจากภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ เนื้อหาเรื่องราวที่ช่างเขียนแสดงออกส่วนใหญ่ได้นำมาจากวิถีชีวิตและความเป็นอยู่รวมถึง ศิลปะและวัฒนธรรมสังคมเมืองน่านจากอดีต และการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกัน

นี้ จากภาพที่ปรากฏข้างเขียนจะนำเสนอแบบตรงไปตรงมาตามที่ช่างเขียนมีประสบการณ์เคยพบเห็น ภาพแสดงออกเชิงธรรมชาติรูปแบบไม่ซ้ำซ้อน แต่ความมีอารมณ์ที่ช่างเขียนได้สร้างสรรค์ถ่ายทอดความรู้สึกที่ปรากฏภายในจิตรกรรมฝาผนัง คือ ภาพจะแสดงออกให้เห็นด้านข้างด้านหน้า ด้านหลังภาพ ซึ่งทำทางอิริยาบถของภาพบุคคลที่ปรากฏทำทางแตกต่างกัน ทำให้ภาพดูไม่อยู่นิ่งเคลื่อนไหว ภาพจะแสดงออกได้ถึงอารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ เศร้าซวน โดยจะเน้นลูกนัยน์ตาให้เอนเอียงไปตามอารมณ์ภาพ ซึ่งช่างเขียนได้ถ่ายทอดอารมณ์ของภาพให้ปรากฏเห็นถึงวิถีชีวิตของคนเมื่อนานในอดีตได้ชัดเจน

ดังนั้นภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏที่วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย ช่างเขียนได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา นิทานคติธรรม ธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การติดต่อค้าขาย การเมือง การปกครอง ศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆของสังคมเมืองน่าน จากอดีตภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏข้างเขียนจะสร้างสรรค์แบ่งเป็นห้องภาพแบบเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้คนได้ศึกษา และภายในภาพเขียนจะปรากฏคติคำสอนเพื่อให้ผู้คนประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งความดีงาม โดยมีพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

6. ผลการศึกษาเนื้อหาเรื่องราว ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในเขตเมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามตารางผลการแยกประเภทเนื้อหางานจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง วัดป่ารวก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการแยกประเภทเนื้อหางานจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง วัดป่ารวก

เกณฑ์การแยกประเภทเนื้อหาจิตรกรรมฝาผนัง	จำนวน	ร้อยละ
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์	5	22.5
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกัน	1	4.5
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	11	50.5
เนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน	5	22.5
รวม	22	100

1) การศึกษาเนื้อหาผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ตามเกณฑ์การจัดระบบหมวดหมู่อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพงานจิตรกรรมกลุ่มน้ำโขงเกณฑ์การจัดระบบหมวดหมู่ ภาพงานจิตรกรรมกลุ่มน้ำโขงเกณฑ์การแยกประเภทเนื้อหาผลงานจิตรกรรมฝาผนัง พบว่าช่างเขียนได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากที่สุดร้อยละ 50.5 รองลงมาคือ เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ ร้อยละ 22.5 เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน ร้อยละ 22.5 เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกันน้อยที่สุดร้อยละ 4.5 จากเรื่องราวที่ช่างเขียนได้กำหนดขึ้น เช่น วัดเชียง

ทองเรื่องทศชาติชาดก ปัญญาชาดก เรื่องมโหสถ นารทพรม สุตตโสม สิงสาม พระสุธน วิหุรบันชิต ทศชาติชาดก พระมหาชนก สุวรรณสาม เรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาดำเนินการสร้างเมืองหลวงพระบาง นิทานพื้นเมือง วิถีชีวิตชาวบ้านวัดป่ารวก เรื่อง พุทธประวัติ ชมพูบดี วัฒนธรรมฮิดคอง ประเพณี การเมืองการปกครอง การค้าขายกับต่างชาติ การแต่งกาย

2) เมื่อได้พิจารณาจิตรกรรมฝาผนังที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ผลงานจากภาพรวมที่ช่างเขียนได้สร้างสรรค์ขึ้นมานั้นเนื้อหายังคงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมถึงภาพธรรมชาติและชุมชนจากอดีตที่ช่างเขียนนำมาสร้างสรรค์ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ นิทานพื้นเมือง ศิลปะและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การแต่งกาย การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ วิถีชีวิตของผู้คนจากอดีต

3) ทางด้านเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งได้พิจารณาจากผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและการดำรงอยู่ในสังคมจากอดีต เช่น ความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อพุทธศาสนาชีวิตและความเป็นอยู่ ศิลปะและวัฒนธรรม เช่นภาพที่ใช้กลวิธีติดกระจกแก้วสีที่ผนังด้านนอกของหอไหว้พระพุทธไสยาสน์ของมนุษย์จากอดีตว่ามีชีวิตการดำรงอยู่ของผู้คนในยุคสมัยนั้นอย่างไรจากภาพที่ปรากฏ เช่น ภาพการทำการเกษตร การประกอบพิธีกรรม การเล่นดนตรีการประกอบกิจในชีวิตประจำวัน

4) เนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งไม่มีตัวตน ซึ่งได้พิจารณาจากผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ จะมีเนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้า ศาสนาความเชื่อ ความลึกลับ เช่นภาพพาหนะการเดินทางภายในวิหารวัดเชียงทองที่ปรากฏภาพราชรถและตัวละครต่างๆที่ช่างเขียนได้กำหนดขึ้นให้เห็นความเป็นจริง ภาพธรรมชาติต้นทอง ภาพนรกภูมิภาพสัตว์ในอุดมคติ ภาพสิงห์ และภาพที่มีร่างกายผสมกับสัตว์ ร่างกายคล้ายมนุษย์ มีปีกและมีเท้าคล้ายกับนก ซึ่งปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานวัดป่ารวก ที่เป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ จากคติความเชื่อที่มีต่อป่าในป่าทึบจะมีสิ่งลึกลับแฝงเร้นคู่ลี้ลับอาศัยอยู่ในป่าเพื่อปกป้องคุ้มครองป่า ช่างเขียนจึงสร้างสรรค์และกำหนดภาพผีโพง ตัวเป็นมนุษย์มีศีรษะคล้ายกับสัตว์ มือสองข้างอุ้มร่างกายของมนุษย์ยืนอยู่ในพุ่มป่าไม้

5) เนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ เนื้อหาที่ช่างเขียนแสดงออกส่วนใหญ่ได้นำมาจากสภาพวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีต่อสภาพสังคมที่ดำรงอยู่ได้และได้พบเห็นสิ่งต่างๆจึงส่งผลกระทบถึงแนวคิดของช่างเขียนสร้างสรรค์ปรากฏให้เห็นในภาพจิตรกรรมฝาผนัง และการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์ด้วยกันนี้ จากภาพรวมช่างเขียนจะนำเสนอในลักษณะแบบตรงไปตรงมา ดูภาพแล้วเข้าใจได้ง่ายรูปแบบไม่ซับซ้อน และภาพที่ปรากฏจะนำเสนอในลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติ

เช่นภาพการพักผ่อนและการละเล่นในจิตรกรรมฝาผนังวัดเชิงทอง กลวิธีติดกระจกแก้วสีเป็นวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของผู้คนเมืองหลวงพระบางจากอดีต ภาพการเล่นดนตรี และการผ่อนคลายด้วยการเดินพักผ่อน ปรากฏท่าทางต่างๆช่างติดกระจกแก้วสีได้จินตนาการและใช้ภาพวิถีชีวิตที่คุ้นเคยที่พบเห็น เป็นสื่อคล้อยใจในการสร้างสรรค์ให้เกิดรูปทรงและท่าทางของบุคคลที่ช่างได้ออกแบบไว้ จากภาพที่ปรากฏได้สะท้อนถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์วิถีชีวิตผู้คนในอดีต นอกจากภาพจิตรกรรมฝาผนังสามารถสะท้อนให้เห็นภาพจากอดีตได้ชัดเจน และยังทำให้ทราบถึงกลุ่มชาติพันธุ์และประเพณีต่างๆที่ผู้คนชาวหลวงพระบางจากอดีตสืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคโบราณอีกด้วย

ดังนั้นภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏที่วิหารวัดเชิงทองวิหารวัดป่ารวก เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะเห็นชัดว่าช่างเขียนได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาความลึกลับ ศิลปะและวัฒนธรรมนิทานโบราณ ธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การติดต่อค้าขาย การเมืองการปกครอง รวมถึงศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆที่ช่างเขียนลงรักปิดทอง และช่างติดกระจกแก้วสีได้พบเห็น เป็นสื่อคล้อยใจในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังในเขตเมืองหลวงพระบาง ภาคเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

7. ผลการศึกษารูปแบบผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละเกณฑ์แยกจัดระบบหมวดหมู่ผลงานเปรียบเทียบกับเพื่อหาค่าเฉลี่ยในการสร้างสรรค์ผลงานของช่างเขียนในอัตลักษณ์สุนทรีภาพจิตรกรรมลุ่มน้ำโขงออกมาในรูปตาราง จากตารางที่ 4 การศึกษารูปแบบจิตรกรรมฝาผนังวัดเชิงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รูปแบบที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของภาพเขียนจิตรกรรมลุ่มน้ำโขงให้เห็นองค์ประกอบที่ได้แสดงถึงอิทธิพลมาจากธรรมชาติและจินตนาการของช่างเขียน เป็นสื่อคล้อยใจในการสร้างรูปทรงต่างๆ เช่นการศึกษารูปแบบผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบด้วยรูปแบบจิตรกรรม (วิรุณ, 2527) กล่าวคือ

1. รูปแบบเลียนแบบธรรมชาติ หมายถึง รูปแบบจิตรกรรมที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่ได้รับอิทธิพลมาจากธรรมชาติมาเป็นสื่อคล้อยใจ อันได้แก่รูปทรงของแสง และเงา รูปทรงตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นต้น

2. รูปแบบลึกลับ หมายถึง รูปแบบทางจิตรกรรมที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่สะท้อนสภาวะจิตใต้สำนึกภายในให้ปรากฏเป็นรูปแบบที่ลึกลับซับซ้อนโดยแสดงการเชื่อมต่อรูปแบบต่างๆ เข้าด้วยกัน

3. รูปแบบจินตนาการ หมายถึง รูปแบบทางจิตรกรรมที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบแสดงจินตนาการหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ผสมผสานกัน ซึ่งเป็นรูปทรงประดิษฐ์ตกแต่งจากพื้นฐานทางธรรมชาติ แสดงถึงจินตนาการเชิงความฝันอันรื่นรมย์

4. รูปแบบเชิงประเพณี หมายถึง รูปแบบทางจิตรกรรมที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่ได้รับแนวคิดรูปแบบจากจิตรกรรมไทยในอดีต อันได้แก่ ท่าทางของมนุษย์และรูปสัตว์จากศิลปกรรมไทยในอดีตนำมาสร้างสรรค์ด้วยกลวิธีใหม่

5. รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริง หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ไม่ได้ยึดถือกฎเกณฑ์เป็นจริงตามสถานะของสิ่งนั้น ศิลปินเพียงแต่อาศัยรูปแบบของสรรพสิ่งที่ปรากฏในสภาพแวดล้อมเป็นสื่อในการนำเสนอโดยผันแปรรูปแบบของสิ่งนั้นๆ ไปตามเป้าหมายการทำงานของตน เช่น การผันแปรทางด้านรูปทรง รูปร่างให้ผิดสัดส่วนหรือการบิดเอนให้ผิดขนาด รวมถึงการบิดเบือนสิ่งที่ปรากฏขึ้นในสังคมต่างๆ ตามที่ศิลปินต้องการให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

6.7 รูปแบบสัญลักษณ์ หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่างๆ โดยผ่านรูปแบบที่แสดงความเป็นจริง หรือรูปแบบผันแปรความเป็นจริงแต่ศิลปินมิได้เจตนาที่จะแสดงความหมายไปตามรูปแบบดังกล่าวโดยตรงศิลปินได้ใช้รูปแบบดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์เพื่อในการสื่อความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่น นกพิราบ หรือนกเขาเป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพและอิสรภาพ

7.1 ผลการศึกษารูปแบบผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละเกณฑ์แยกจัดระบบหมวดหมู่ผลงานเปรียบเทียบกัน เพื่อหาค่าเฉลี่ยในการสร้างสรรค์ผลงานของช่างเขียนภาพในอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพจิตรกรรมลุ่มน้ำโขง ออกมาในรูปตาราง ดังตารางที่ 4

ตาราง 4 ผลการแยกประเภทรูปแบบงานจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เขตเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เกณฑ์การแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง	จำนวน	ร้อยละ
1. รูปแบบเลียนแบบธรรมชาติ	6	27.0
2. รูปแบบลึกลับ	-	-
3. รูปแบบจินตนาการ	5	22.5
4. รูปแบบเชิงประเพณี	-	-
5. รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริง	1	4.5
6. รูปแบบสัญลักษณ์	10	46.0
รวม	22	100

ผลการแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังวัดเชิงทอง วัดป่ารวก ตามเกณฑ์การแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังจากตารางที่ 4 พบว่าช่างเขียน ช่างลงรักปิดทอง และช่างติดกระจกแก้วสี ได้นะเสนอรูปแบบสัญลักษณ์มากที่สุดร้อยละ 46.0 รองลงมาคือ รูปแบบเลียนแบบธรรมชาติ ร้อยละ 27.0 รูปแบบจินตนาการ ร้อยละ 22.5 รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริงน้อยที่สุด ร้อยละ 4.5 ไม่ปรากฏรูปแบบลึกลับและรูปแบบประเพณี

รูปแบบสัญลักษณ์ หมายถึงการถ่ายทอดเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่างๆ โดยช่างเขียนมีเจตนาที่จะแสดงความหมายสัญลักษณ์ เพื่อเป็นสื่อแทนปรากฏการณ์ต่างๆที่แสดงถึงความเป็นจริง ดังนั้นจากภาพรวมที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง จึงเป็นภาพสื่อสัญลักษณ์รูปทรงต่างๆเท่านั้นที่ช่างเขียน ช่างลงรักปิดทอง ช่างติดกระจกแก้วสี ซึ่งผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดเชิงทอง วัดป่ารวก กล่าวโดยสรุปจากภาพรวมช่างเขียนได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับ ศิลปะและวัฒนธรรมเมืองหลวงพระบางจากอดีต ความเชื่อที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ช่างเขียนได้นำเรื่องราวดังกล่าวมาจัดในรูปขององค์ประกอบโดยภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏจะถูกต้อง ภาพดูแบน ปรากฏเห็นเพียงรูปทรงต่างๆเท่านั้น เป็นสื่อสัญลักษณ์ที่เป็นสื่อแทนความคิดในแง่มุมมองต่างๆซึ่งภาพเขียนที่ปรากฏจะเห็นถึงความเป็นอิสระของช่างเขียนไม่ยึดติดกฎเกณฑ์ ด้วยเรื่องสี มิติ แต่ช่างเขียนจะให้ความสำคัญของรูปร่าง รูปทรงต่างๆดูแบนราบเรียบด้วยเทคนิคลงรักปิดทอง และการติดกระจกแก้วสีตามรูปทรงและลักษณะต่างๆที่ช่างเขียนได้กำหนดขึ้น รูปแบบของผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อนำเสนอ เช่น รูปสัญลักษณ์ของธรรมชาติต้นไม้ ภาพสัตว์ ภาพบุคคล ตามเรื่องราวต่างๆที่ช่างลงรักปิดทองค่าแปลที่ช่างได้สร้างสรรค์ บนผนังวิหารทั้งภายในและภายนอกวิหารวัดเชิงทอง ภาพลักษณ์ที่ปรากฏมีขนาดเล็ก แต่มีสัดส่วนที่อยู่ร่วมกันได้ เป็นภาพแบบเล่าเรื่องแสดงออกทางท่าทางมองดูแบบมุมมองสูงแบบตานกมอง เป็นสื่อสื่อใจในการกำหนดรูปแบบการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์

รูปแบบเลียนแบบธรรมชาติ หมายถึงรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่ช่างเขียนได้แสดงถึงอิทธิพลมาจากธรรมชาติเป็นสื่อสื่อใจ เช่นรูปทรงตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆของสังคม ทางด้านความเชื่อและประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนัง เช่น กลุ่มภาพสัตว์ชนิดต่างๆ ที่ใช้กระจกแก้วสีกำหนดให้เกิดรูปทรงของสัตว์ซึ่งมีทั้งสัตว์ปีก สัตว์น้ำ สัตว์ป่า รวมถึงภาพสัตว์ในอุดมคติแต่รูปทรงของสัตว์ต่างๆสามารถบอกได้ว่าเป็นรูปของสัตว์อะไร ที่ปรากฏท่าทางที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ภาพท่าทางของวัวกระทิง ภาพเสือที่อยู่ในท่ากระโจนไปข้างหน้า เก้งกำลังชะเง้อหัวใช้ปากกัดกินใบไม้ยอดอ่อน และมีเสือบางตัวมีท่าทางอยู่ในท่าเฝ้าระวัง จากการร้อยเรียงติดกระจกแก้วสี ให้ปรากฏสิรูปทรงของสัตว์ที่มีที่แตกต่างกันเกิดความสมดุลภายในภาพและปรากฏเห็นรูปทรงที่ช่างติดกระจกแก้วสีได้สร้างสรรค์และมีสื่อสื่อใจมาจากธรรมชาติและท่าทางของสัตว์ชนิด

ต่างๆที่ไม่เหมือนกัน ทำให้ภาพเคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่ง โดยเฉพาะสีของกระจกแก้วสี เมื่อต้องกับแสงดวงอาทิตย์และแสงไฟ ทำให้ภาพที่ปรากฏแสงระยิบระยับบนพื้นผนังวิหารด้านนอกด้านทิศตะวันตกและภาพที่ผนังด้านนอกของหอโหว่พระพุทธรูปไสยศาสตร์ของวัดเชียงทอง

รูปแบบจินตนาการ หมายถึงรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงความคิดและจินตนาการหรือสัญลักษณ์ต่างๆผสมผสานซึ่งกัน ซึ่งรูปแบบที่เกิดขึ้นจะเป็นรูปทรงที่ประดิษฐ์ตกแต่งแสดงถึงการมีจินตนาการ เช่นภาพ กลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมวัดเชียงทอง ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบของภาพปราสาทที่ปรากฏลดหลาดตแต่งประสาทดงดงามยิ่ง รวมถึงกลุ่มบุคคลชั้นสูงและผู้ติดตาม มีภาพราชรถที่เทียมด้วยม้า รวมถึงภาพเหล่าเทวดาที่ปรากฏอยู่ด้านบนยอดปราสาท เป็นการแสดงออกตามจินตนาการของช่างลงรักปิดทองคำเปลวบนผนังที่ทาพื้นรักสีดำ ด้วยรูปทรงและลดหลาดประกอบอาคารปราสาทด้วยสีทองคำเปลว คูโคดเด่น และเมื่อทาสีทองตัดกับพื้นสีดำ ทำให้เห็นรูปทรงต่างๆตามจินตนาการชัดเจน ภาพที่ปรากฏคู่คี่สิทธิ์เกิดความงามทางสุนทรียศาสตร์ และน่าศรัทธายิ่งแก่ผู้พบเห็น

จากภาพรวมของผลงานจิตรกรรมฝาผนังรูปแบบจินตนาการที่ปรากฏที่วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ช่างเขียน ช่างลงรักปิดทองคำเปลว ช่างติดกระจกสี ได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ ประเพณีต่างๆ ศิลปะและวัฒนธรรมของผู้คนเมืองหลวงพระบางจากอดีต สภาพสังคม การเมืองการปกครองความเชื่อแนบแน่นที่มีต่อพุทธศาสนา เป็นสื่อกลางในการกำหนดรูปแบบตามจินตนาการของช่างเขียน ดังนั้นผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏเป็นภาพจินตนาการแบบเล่าเรื่อง คู่มือสละทางความเชื่อ ทำให้ผู้ชมภาพอยากรู้และติดตามเรื่องนั้นๆ

รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริง หมายถึงรูปแบบที่ถ่ายทอดเรื่องราวปรากฏโดยไม่ยึดถือกฎเกณฑ์ที่เป็นจริงตามสภาวะของสิ่งนั้นๆช่างเขียนเพียงแต่อาศัยรูปแบบของสรรพสิ่งที่ปรากฏในสภาพแวดล้อมเป็นสื่อของรูปแบบในการนำเสนอ รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริงจากภาพรวมที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีน้อย จากภาพรวมที่ปรากฏจะเป็นภาพสัตว์ในอุดมคติ เช่นภาพสิงห์ ภาพผีโพงอู่ม้วนมนุษย์อยู่บริเวณพุ่มไม้ โดยเฉพาะภาพที่มีรูปแบบเหนือความเป็นจริงเป็นการแสดงธรรมชาติ โดยเฉพาะภาพที่มีรูปแบบเหนือความเป็นจริง เป็นการแสดงออกถึงความมีอิทธิฤทธิ์ เพื่อให้เกิดความศรัทธาที่มีเหนือกว่าภาพที่แสดงออกเชิงธรรมชาติ ดังนั้นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏเป็นเพียงสื่อที่ช่างเขียนได้คิดสร้างสรรค์ขึ้น และเป็นการแสดงตามความรู้สึกละของช่างเขียน

ตาราง 5 ผลการแยกประเภทรูปแบบงานจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว
จังหวัดน่าน ประเทศไทย

เกณฑ์การแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง	จำนวน	ร้อยละ
1. รูปแบบเลียนแบบธรรมชาติ	12	50.5
2. รูปแบบลึกลับ	-	-
3. รูปแบบจินตนาการ	5	22.5
4. รูปแบบเชิงประเพณี	2	9.0
5. รูปแบบผันแปรจากความเป็นจริง	-	-
6. รูปแบบสัญลักษณ์	3	14.0
รวม	22	100

7.2 ผลการศึกษารูปแบบผลงานจิตรกรรมฝาผนัง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลแต่ละเกณฑ์แยกจัดระบบหมวดหมู่ผลงานเปรียบเทียบกัน หาค่าเฉลี่ยในการสร้างสรรค์ผลงานของช่างเขียน ในอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพจิตรกรรมลุ่มน้ำโขง ออกมาในรูปตาราง จากตารางที่ 5 การศึกษารูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย รูปแบบที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังลุ่มน้ำโขง ได้เห็นองค์ประกอบที่ช่างเขียนได้จินตนาการและมีสื่อคล้อยมาจากเรื่องราวต่างๆ ของสังคมเมืองน่านในอดีต ผลการแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง ตามเกณฑ์การแยกประเภทรูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง พบว่า ได้นำเสนอรูปแบบเลียนแบบธรรมชาติมากที่สุด ร้อยละ 50.5

7.3 รูปแบบสัญลักษณ์ หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ภายในภาพเขียน โดยช่างเขียนมีเจตนาที่จะแสดงความหมายสัญลักษณ์เพื่อเป็นสื่อแทนปรากฏการณ์ต่างๆ ดังนั้นจากภาพรวมที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง จึงเป็นภาพที่ช่างเขียนสื่อถึงเรื่องราวต่างๆ เช่น ภาพต้นไม้ ภาพสัตว์ ภาพบุคคล ภาพสิ่งปลูกสร้าง ปราสาท บ้านพักอาศัยเช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ ภาพจะมีขนาดใหญ่ ขนาดเท่าของจริง และขนาดเล็ก ที่ช่างเขียนได้สร้างสรรค์เป็นเรื่องราวตามห้องภาพต่างๆ ภายในวิหาร เช่น ภาพด้านล่างผนังทิศเหนือของวัดภูมินทร์ ภาพที่ปรากฏมีความหมายบอกถึงบรรยากาศที่มีผู้คนคึกคักหน้าเมืองอินทปัฐนคร ตามเนื้อเรื่องคัถณกุมารชาดก ด้วยมีภาพฝรั่งต่างชาติเดินทางเข้ามาเมืองด้วยเรือเดินทะเล บรรยากาศเช่นนี้ช่างเขียนภาพได้สร้างจินตนาการเป็นสัญลักษณ์ทำให้ภาพที่ปรากฏดูเด่นชัดเป็นชาวต่างชาติ เป็นชาวเมืองน่าน จากเสื้อผ้าอาภรณ์การแต่งกาย ทรงผม และกริยาท่าทาง ที่ช่างเขียนแสดงออกให้เห็นรูปสัญลักษณ์ของกลุ่มบุคคลชัดเจน

7.4 รูปแบบประเพณี หมายถึง รูปแบบทางจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบที่ได้รับแนวคิดรูปแบบจากจิตรกรรมไทยในอดีต เช่น ภาพปราสาทราชมณเฑียรของนางในราชสำนักของพระเจ้าพรหมจักรพรรดิ ในเรื่องจินตการชาดกวัดหนองบัว การจัดองค์ประกอบมุมมองแบบมุมมองสูง หลังคาปราสาทมุงด้วยกระเบื้องเกล็ดมีหน้าบันและช่อฟ้าทรงโค้งคู่อ่อนช้อยภายในปราสาทปรากฏเห็นต้นเสาและห้องโถง และตัวละครอยู่ภายในห้องโถงในท่าทางต่างๆ ตามจินตนาการของช่างเขียน

จากภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังไม่ปรากฏรูปแบบลึกลับและรูปแบบผันแปรจากความเป็นจริง

8. การศึกษากลวิธีงานจิตรกรรมฝาผนัง ตามประเภทของผลงาน 5 เกณฑ์ แยกตามประเภทของกลวิธีภาพเขียน ดังนี้

1) กลวิธีการระบายสีเป็นจุด กรู้งด้วยสีแปลง วิธีนี้นำมาใช้กับพื้นที่หลายประเภท อาจเป็นพื้นที่กำหนดระบายเฉพาะบริเวณ หรือบริเวณที่พื้นที่กว้าง เช่น บริเวณผนังอาคาร

2) กลวิธีการระบายสีแบบเปียกปนแห้ง คือ การลดน้ำหนักของสีด้วยการระบายสีซ้ำกัน หรือระบายสีซ้อนกันลงบนสีอื่นที่แห้งแล้วโดยการระบายสีด้วยพู่กัน การจุดสี การเกลี่ยสี เพื่อให้สีที่ปรากฏเกิดความกลมกลืนกับสีในส่วนรวม เช่น การตัดเส้นเพื่อบรรจุรูปทรงต่างๆ ให้เด่นชัดขึ้น

3) กลวิธีการไล่น้ำหนักสี คือ การลงสีแต่ละสีที่บรรจบกันให้สีกลมกลืนกันโดยการสร้างเป็นรูปทรงต่างๆ เป็นพื้นสีไล่เรียงกันหรือการสร้างน้ำหนักสีให้มีความอ่อนแก่แตกต่างกัน แล้วตัดเส้นด้วยน้ำหนักสีที่เข้มกว่าสีพื้นเดิมที่ปรากฏรูปทรงต่างๆ

4) กลวิธีการลงรักปิดทอง เป็นงานช่างตกแต่งที่เรียกชื่อตามวัสดุเป็นสำคัญ คือใช้น้ำรักและทองคำเปลวร่วมกัน การลงรักปิดทองเป็นงานตกแต่งผิวของวัสดุสิ่งของต่างๆ ให้ดูสวยงามวามันไปด้วยสีทองคำเปลว และวิธีการปิดทองจะมีขั้นตอน คือใช้ยางรักหรือรักน้ำเกลี้ยงทาถูโลมให้ทั่วบนส่วนที่ต้องการให้กฉภาพหรือลวดลายซึ่งประสงค์จะปิดทองบริเวณนั้น ผึ่งไว้ให้หมาดใกล้จะแห้ง แล้วจึงนำทองคำเปลวที่เป็นแผ่นบางๆ ปิดทับลงจนทั่วแล้วจึงจัดการวาดผิบน้ำทองคำเปลวให้เรียบสนิท เป็นสำเร็จในการลงรักปิดทอง และจะนิยมลงรักปิดทองบนส่วนของลวดลายเป็นปูน ไม้ และจะนิยมลงรักปิดทองแต่เฉพาะส่วนที่ต้องการให้เกิดลวดลายต่างๆ

5) กลวิธีการติดกระจกแก้วสี เพื่อให้เกิดลวดลายแบบต่างๆ ทำตกแต่งขึ้นเพื่อประดับทั้งภายในและภายนอกอาคารสถาน งานประเภทประดับกระจกแก้วสี จะทำให้การตกแต่งตั้งแต่สิ่งของขนาดเล็ก เช่น ลวดลาย พาน เติบ ตู้พระธรรม จะตกแต่งทั้งสิ่งของขนาด

ใหญ่ของผนังอาคาร เช่น ประดับข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ พื้นและลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบันเสาดภายในห้องโถงโบสถ์ ซึ่งเทคนิควิธีการประดับกระจกมีหลายแบบ เช่น ประดับกระจกสีพื้นลาย ประดับร่องกระจก ประดับกระจกลายยา ซึ่งประดับกระจกแก้วสีต่างๆ ช่างจะประดับในสมัยโบราณจะใช้อย่างรัก สมุกหญาคา และน้ำมันยางเคี้ยวจนเข้าด้วยกันให้เหนียว เรียกว่า เทือก เทือกนี้ได้ใช้เป็นน้ำยาจับยึดกระจกแก้วสีให้เกาะติดกับพื้นอย่างมั่นคงและคงทนอยู่นาน และปัจจุบันจะใช้ส่วนผสมจากวัสดุอื่นๆ เป็นส่วนผสมการทำเทือกเพื่อติดกระจกแก้วสี

ตาราง 6 ผลการแยกกลวิธีเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย

เกณฑ์การแยกจิตรกรรมตามกลวิธีภาพเขียน	จำนวน	ร้อยละ
1. กลวิธีการระบายสีเป็นจุด	-	-
2. กลวิธีการระบายสีแบบเปียกปนแห้ง	20	91.0
3. กลวิธีการไล่น้ำหนักสี	-	-
4. กลวิธีการลงรักปิดทอง	2	9.0
5. กลวิธีการติดกระจกแก้วสี	-	-
รวม	22	100

8.1) ทางด้านการแยกประเภทกลวิธีผลงานจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย จากภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏกลวิธีในด้านต่างๆ รวม 44 ภาพ ซึ่งการแยกประเภทกลวิธีภาพเขียน จากภาพรวม ตามตารางที่ 6 ผลการแยกกลวิธีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง กลวิธีภาพเขียน ปรากฏกลวิธีการระบายสีแบบเปียกปนแห้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.0 และรองลงมาคือ กลวิธีลงรักปิดทองคำเปลว ร้อยละ 9.0 ไม่ปรากฏกลวิธีการระบายสีเป็นจุดและกลวิธีการติดกระจกแก้วสี

1) กลวิธีการระบายสีแบบเปียกปนแห้ง ด้วยสีฝุ่นผสมกาว ก่อนทำเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ช่างเขียนจะต้องมีการเตรียมพื้น โดยการใช้ปูนขาว หรือใบ้เหล็กล้างผนังเพื่อลดความเค็มของปูน จากนั้นช่างเขียนจึงจะลงมือร่างภาพและเขียนภาพ สีที่ใช้เขียนปรากฏเนื้อสีหนา สามารถเขียนทับสีที่เป็นสีพื้นด้านล่างได้ และภาพที่ปรากฏที่วัดภูมินทร์เป็นภาพที่มีขนาดสัดส่วนเท่าของจริงและโดดเด่นว่าเป็นจริง แต่ช่างเขียนได้จัดวางตำแหน่งของสีดูกระจายบนพื้นที่ทำให้น้ำสีไม่เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งภาพที่ปรากฏดูมีความสมดุลจากการกำหนดเรื่องและตัวละครที่ปรากฏภายในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง

2) กลวิธีประเภทลงรักปิดทองคำเปลว บนต้นเสากายในห้องโถงวิหารวัดภูมินทร์ และที่ธรรมมาศภายในวิหารวัดหนองบัว ช่วงลงรักปิดทองคำเปลวจะทาน้ำรักสีดำเป็นสีพื้น (น้ำเกลือขิง) หรือพื้นสีแดง (น้ำชาด) ลงบนปูนหรือไม้ แล้วจึงจะออกแบบลวดลายให้เหมาะสม และมีขนาดพอดีกับพื้นที่โดยจะคิดสีทองคำเปลวไปตามแบบและลวดลายที่ช่างออกแบบไว้ ลวดลายและเส้นสีทองและเส้นสีดำที่เป็นสีพื้นรัก จะกำหนดรูปทรงปรากฏลายละเอียดรูปทรงในเรื่องราวต่างๆ และงานลงรักปิดทองนี้เป็นงานประณีตศิลป์ ช่างต้องมีทักษะและละเอียดอ่อนต่อกลวิธีการสร้างสรรค์ด้วยกลวิธีนี้ จากลวดลายที่ปรากฏมีความประณีต ช่างจะต้องมีทักษะและเข้าใจกระบวนการลงรักปิดทองคำเปลว จึงจะสามารถสร้างสรรคงานประณีตศิลป์การลงรักปิดทองคำเปลวได้งดงามและมีความคงทน

3) องค์ประกอบภาพและการใช้สีในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ประเทศไทย จากภาพรวมการจัดองค์ประกอบ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์จะมีขนาดภาพที่ใหญ่และบริเวณผนังที่มีพื้นที่ห้องภาพกว้าง แต่ภาพที่ปรากฏจะดูมีสัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมภายในห้องภาพ เช่น สัดส่วนของอาคารสิ่งปลูกสร้าง ภาพต้นไม้ ภาพบุคคล มีความสมดุลและภาพที่ปรากฏสามารถอยู่ร่วมกันได้ การแสดงออกของท่าทางกลุ่มบุคคล จะเห็นด้านหน้า ด้านข้าง ด้านหลัง ในอิริยาบถที่ดูแตกต่างกัน ทำให้ภาพดูไม่อยู่นิ่ง โดยเฉพาะช่างเขียน นานนบัวผัน ได้ให้ความสำคัญกับลูกนัยน์ตาของผู้คนให้ดูเอนเอียงไปตามอารมณ์ภาพ เช่น ท่าดีใจ เสียใจ พุดคุย กระซิบ ก่นคิด จะปรากฏอยู่ในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบกับการใช้สีสดใสของเครื่องแต่งกายที่ปรากฏลวดลาย เช่น สตรีจะสวมผ้าชิ้นลายน้ำไหล ไว้ทรงผมมวย ชายหนุ่มนิยมสักลายที่แขน หน้าอก และต้นขา ซึ่งเป็นที่นิยมของชายหญิงเมื่อนานจากอดีต จากห้องภาพที่ปรากฏจะกลุ่มวรรณะสีร้อนและวรรณะสีเย็น และช่างเขียนจะกำหนดกลุ่มสีตามความเหมาะสมของเรื่องราวต่างๆ ภายในภาพอย่างมีเหตุผล จึงทำให้ภาพดูเป็นธรรมชาติ และภาพจะแสดงระยะใกล้ กลาง ไกล ด้วยการกำหนดให้ภาพดูมุมสูง แบนตานกมอง จึงทำให้มุมมองภาพเห็นเรื่องราวต่างๆ ไกลออกไป ภาพที่ปรากฏจะกำหนดขอบเขตเรื่องราวต่างๆ ด้วยสิ่งปลูกสร้าง ปราสาท บ้านพักอาศัย กำแพงเมือง กลุ่มต้นไม้ เนื้อหาของภาพที่ปรากฏเป็นแบบเล่าเรื่องในเรื่องราวต่างๆ ที่ช่างเขียนได้บรรจุสร้างสรรค์ขึ้น

ความเป็นอัตลักษณ์จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน จากภาพรวมที่ปรากฏ ช่างเขียนจะสร้างสรรค์ภาพเป็นลักษณะจินตนาการตามเรื่องราวที่ได้กำหนดขึ้น ผสมผสานกับความเป็นจริง ตามสภาพแวดล้อมของสังคมเมื่อนานจากอดีต ช่างเขียนมิได้กำหนดการเขียนภาพแบบเหมือนจริงไม่ปรากฏแสงเงา และบอกถึงกาลเวลาของการเขียนภาพ แต่ช่างเขียนจะให้ความสำคัญในเรื่องอารมณ์ เช่น การแสดงออกที่ใบหน้าและกริยา

ท่าทาง และจากภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏจะแสดงออกถึงอารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ เศรษฐชน คิดและสงสัย โดยจะเน้นกริยาท่าทางและลูกนัยน์ตาให้เอนเอียงไปตามอารมณ์ภาพที่ใบหน้าจ้องมองไปทางทิศนั้น ๆ ภาพเขียนตัวบุคคลจะให้เห็นมุมมองทั้งด้านหน้า ด้านข้าง ด้านหลัง ทำให้เกิดท่าทางที่ดูไม่ซ้ำกัน ภาพที่ปรากฏจึงดูเป็นลักษณะการเคลื่อนไหว ภาพบุคคลที่ปรากฏทั้งชายหนุ่มและหญิงสาว จะแต่งกายมีความสง่างามจากภาพบอกได้ถึงความคิดและวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะลายผ้าชิ้นของหญิงสาว เป็นลายน้ำไหลสลับลี ซึ่งเป็นที่นิยมของสังคมไทยลือในอดีต จากภาพรวมจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ จึงมีลักษณะเฉพาะ ถึงแม้ว่ารูปแบบการแสดงออกบางอย่างในจิตรกรรมฝาผนัง จะได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา ศิลปะพม่า แต่ช่างเขียน หานานบัวผัน ได้แสดงออกให้ปรากฏในผลงานจิตรกรรมฝาผนังอย่างชัดเจน เช่น การถ่ายทอดให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนเมืองน่านจากอดีต ที่มีกริยาท่าทางไม่อยู่นิ่ง มีอารมณ์การแสดงออกทางใบหน้า ซึ่งช่างเขียนจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะสูง และจากภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏซึ่งถือได้ว่าเป็นสกุลช่างเมืองน่านและเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะในภูมิภาคนี้

ตารางที่ 7 ผลการแยกกลวิธีเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง เขตเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เกณฑ์การแยกจิตรกรรมตามกลวิธีภาพเขียน	จำนวน	ร้อยละ
1. กลวิธีการระบายสีเป็นจุด	-	-
2. กลวิธีการระบายสีแบบเปียกปนแห้ง	10	46.0
3. กลวิธีการไล่น้ำหนักสี	-	-
4. กลวิธีการลงรักปิดทอง	6	27.0
5. กลวิธีการติดกระจกแก้วสี	6	27.0
รวม	22	100

9. การแยกประเภทกลวิธีผลงานจิตรกรรมฝาผนัง วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏกลวิธีในด้านต่างๆ รวม 22 ภาพ ซึ่งการแยกประเภทกลวิธีภาพเขียนจากภาพรวม ตามตารางที่ 7 ผลการแยกประเภทกลวิธีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ตามเกณฑ์การแยกจิตรกรรมฝาผนังตามกลวิธีภาพเขียน ปรากฏกลวิธีระบายสีแบบเปียกปนแห้งมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 46.0 และรองลงมาคือกลวิธีงานประณีตศิลป์ประเภทติดกระจกแก้วสี และ

กลวิธีลงรักปิดทอง ร้อยละ 27.0 และกลวิธีลงรักปิดทอง 27.0 ไม่ปรากฏกลวิธีการระบายสีเป็นจุด และกลวิธีการไล่น้ำหนักสี

กลวิธีการระบายสีแบบเปียกบนแห้ง ด้วยสีฝุ่นผสมกาวที่ทำจากการเคี้ยวเมล็ดมะขามกับ กาวหนังสัตว์ ก่อนทำการเขียนภาพช่างเขียนได้เตรียมการรองพื้นด้วยปูนขาว ผสมน้ำอ้อยและใช้ ใบบวกแป้นด้าปั่นเอาเฉพาะน้ำทาบนผนัง หลังจากผนังแห้งดีแล้วช่างเขียนจะใช้ใบจี้เหล็กล้าง ผนังเพื่อลดความเค็มของปูน จากนั้นจึงลงมือร่างภาพและเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามกลวิธีที่ กำหนดสีที่ใช้เขียนปรากฏเนื้อสีหนา สามารถเขียนทับสีที่เป็นสีพื้นด้านล่างได้ เช่นภาพเขียน จิตรกรรมฝาผนัง ภายในวิหารวัดป่ารวกเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

กลวิธีประเภทลงรักปิดทองคำเปลว บนผนังปูนที่ทาด้วยน้ำรักสีคำเป็นสีพื้น ลวดลายและ รูปทรงต่างๆที่ปรากฏทั้งภายในและภายนอกวิหารวัดเชียงทอง ช่างลงรักปิดทองคำเปลวสามารถ สร้างสรรค์ภายในพื้นที่ที่มีขนาดเล็กและพื้นที่ขนาดใหญ่ด้วยสีทองคำเปลว ซึ่งเป็นสีที่จัดอยู่ใน วรณะร้อน เป็นสีที่มีพลังที่สื่อถึงความศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และคูมีความศักดิ์สิทธิ์ ลวดลายต่างๆ ของสีทองและเส้นคำที่เป็นสีพื้นรัก กำหนดขอบเขตของรูปทรงปรากฏลวดลายละเอียดรูปทรงใน เรื่องราวต่างๆภายในจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นที่สีทองและสีคำของพื้นรัก ทำให้ภาพที่ปรากฏดูเห็น เรื่องราวต่างๆภายในภาพชัดเจน และกลวิธีลงรักปิดทอง ภายในและภายนอกวิหารวัดเชียงทอง จะถูกตกแต่งจากพื้นที่ภายในและภายนอกวิหาร และการกำหนดเรื่องราวลวดลายต่างๆมีความลง ตัวกับพื้นที่นั้นๆไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่ปรากฏบนบาน เพดานบานประตู บานหน้าต่าง คันทวย หน้าบัน หน้ามุข ของวิหาร จะประกอบไปด้วยลวดลายลงรักปิดทองเรื่องต่างๆที่ช่างได้บรรจง สร้างสรรค์ด้วยความประณีต บอกถึงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นของผู้คนเมือง หลวงพระบาง จากภาพลวดลายที่ปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะ เป็นสกุลช่างแบบหลวงพระบาง

กลวิธีประเภทติดกระจกแก้วสี คือการนำแก้วสีต่างๆมาตัดให้ได้สัดส่วนและเป็นชิ้นเล็กๆ ติดบนพื้นที่เป็นไม้และผนังปูนโดยช่างติดกระจกแก้วสีจะออกแบบรูปทรงเรื่องราวต่างๆจากพื้น ราบโดยช่างติดกระจกแก้วสีจะออกแบบรูปทรงเรื่องราวต่างๆจากพื้นราบโดยร่างภาพให้มีความ พอติดกับขนาดและสัดส่วนของผนัง เมื่อร่างภาพได้ตามที่ต้องการแล้วช่างที่ติดกระจกแก้วสีก็จะ คัดเลือกสีและตัดกระจกแก้วสีร้อยเรียงสีต่างๆบนพื้นที่ที่ช่างได้ออกแบบไว้จนเป็นที่พอใจ จึงจะ นำกระจกแก้วสีไปติดบนผนังอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะผนังที่มีบริเวณพื้นที่กว้าง ช่างติดกระจกต้อง ให้ความสำคัญของรูปทรงในเรื่องราวต่างๆ การคัดเลือกใช้สีกระจก รวมถึงความประณีตในการ ติดกระจก และการออกแบบรูปทรงในเนื้อหาต่างๆต้องปรากฏเรื่องราวที่แนบเนียนไป ต้องมีความ เหมาะสม ต้องมีบริเวณฉากหลังจึงจะทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ใช้เทคนิคงานประณีตศิลป์ ประเภทการติดกระจกแก้วสี คู่มือองค์ประกอบที่ดูลงตัว และจะประกายแสงระยิบระยับเมื่อถูกแสง

ดวงอาทิตย์และแสงไฟ ดวงดามยังโดยเฉพาะผนังด้านนอกวิหาร ที่ใช้เทคนิคติดกระจกแก้วสี เพราะคุณสมบัติของกระจกแก้วสี จะมีความคงทนต่อแสงแดดลมฝน จึงทำให้การสร้างสรรค์ของช่างที่ใช้กระจกแก้วสีประดับผนัง อยู่คงทนมีความสวยงามด้วยสีของกระจก จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การใช้เทคนิคจิตรกรรมติดกระจกแก้วสีที่เมืองหลวงพระบางจากที่ปรากฏจะมีอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองหลวงพระบางซึ่งเดิมเป็นพระราชวังของเจ้ามหาชีวิต และที่วัดเชียงทองที่ประดับติดกระจกแก้วสีภายในผนังในโรงราชรถของเจ้ามหาชีวิต ที่ใช้เก็บพระโกศและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆของพระองค์และที่ผนังด้านนอกทางทิศตะวันตกของวิหารวัดเชียงทองที่ปรากฏเป็นรูปคันทองขนาดใหญ่รวมถึงผนังด้านนอกทั้งสี่ด้านของหอไอ้วพระพุทธรูปไสยาสน์ ซึ่งปรากฏเนื้อหาเป็นเรื่องราวชีวิตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมต่างๆของผู้นับชาวเมืองหลวงพระบางจากอดีตจากภาพจิตรกรรมฝาผนังติดกระจกแก้วสีที่ปรากฏที่วัดเชียงทอง บอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของช่างติดกระจกแก้วสีที่มีความประณีตและฝีมือสูง ถือเป็นสกุลช่างหนึ่งที่ช่างได้สร้างสรรค์ไว้ที่วัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

10. องค์ประกอบภาพและการใช้สีในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ของวัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากภาพรวมที่ปรากฏวัดเชียงทอง ภาพจิตรกรรมจะไม่มีเป็นมิติดูแบน ไม่ปรากฏที่แสงเงา แสดงการจัดภาพให้มองดูใกล้ไกลโดยการจัดภาพแต่ละห้องภาพมองแบบมุมสูงมองแบบตานกมอง รูปแบบภาพที่ปรากฏจะเป็นรูปแบบสัญลักษณ์ภาพจะดูเด่นด้วยสีทองคำเปลวบนพื้นสีดำที่ทำด้วยน้ำรัก (น้ำเกลี้ยง) และพื้นสีแดงที่ทำด้วยน้ำชาด (น้ำหาง) ซึ่งพื้นสีแดงที่ปรากฏรูปทรงและเรื่องราวต่างๆ เป็นสีทองคำเปลวซึ่งเป็นภาพดั้งเดิมที่ยังไม่ถูกบูรณะภายในวิหารวัดเชียงทองยังคงรักษาไว้จำนวนหนึ่งห้องภาพเป็นผนังด้านทิศใต้ติดกับผนังด้านทิศใต้ติดกับผนังด้านหลังพระประธาน เพื่อศึกษาจากที่เป็นภาพที่ไม่ถูกแสงมากจึงทำให้ภาพดูมีความสมบูรณ์และงดงามยิ่ง จากภาพในเรื่องราวต่างๆ ดูมีขนาดเล็กแต่ได้สัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งปลูกสร้าง พาหนะเดินทางธรรมชาติต้นไม้ ภาพสัตว์ รวมถึงภาพกลุ่มบุคคลภายในภาพ จะปรากฏท่าทางอิริยาบถต่างๆ ดูแตกต่างกัน ทำให้ภาพดูไม่อยู่นิ่ง อยากติดตามดูภาพในเรื่องราวต่างๆ ตามห้องภาพนั้นๆ จากการกำหนดสีทอง สีดำ สีแดง สีมัวไม่มาก ทำให้ภาพดูมีพลังบอกถึงความรุ่งเรืองจากสีทองคำเปลว และดูสงบจากพื้นสีดำดูมีความศักดิ์สิทธิ์น่าศรัทธายิ่ง และพลังของสีทองดูน่าเลื่อมใสและมีความเชื่ออันสูงส่งต่อพุทธศาสนา กระจายอยู่ในส่วนของผนังทั้งภายในและภายนอกวิหารวัดเชียงทอง ดูมีความลงตัวกลมกลืนที่ปรากฏจะกระจายอยู่ในทุกส่วนของวิหาร และถือเป็นสกุลช่างหนึ่งของเมืองหลวงพระบาง จิตรกรรมฝาผนังติดกระจกแก้วสี ที่ปรากฏที่ผนังด้านนอกวิหารวัดเชียงทองด้านทิศตะวันตก และที่ผนังทั้งสี่ด้านของหอไอ้วพระพุทธรูปไสยาสน์ เทคนิคนี้เป็นเทคนิคเฉพาะดังนั้นการจัดองค์ประกอบภาพบน

ฝาผนัง ช่วงติดกระจกแก้วสีผู้ออกแบบ และสร้างสรรค์บรรจุ ต้องเป็นช่วงที่มีจินตนาการกำหนดรูปทรงต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่จะนำเรื่องราวต่างๆ ที่ร่างไว้คิดเป็นจิตรกรรมติดกระจกแก้วสีบนผนัง นอกจากช่วงต้องมีความชำนาญ และมีความประณีตแล้ว ต้องมีความเข้าใจในรูปทรงสรรพสิ่งต่างๆ ภายในจิตรกรรมติดกระจกแก้วสีอย่างรอบด้าน รวมถึงการกำหนดกระจกแก้วสีต่างๆ มิให้น้ำหนักสีเอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งของภาพ จากภาพรวมภาพมีขนาดเล็ก ยกเว้นผนังด้านนอกทางทิศตะวันตกของวิหารวัดเชิงทองที่มีบริเวณเนื้อที่ขนาดกว้างใหญ่ ดังนั้นการออกแบบจัดเนื้อหาเรื่องราวต้องได้สัดส่วนและมีความลงตัวจึงจะทำให้ภาพที่ปรากฏดูงดงาม การกำหนดภาพให้ดูใกล้ไกลโดยการจัดภาพให้ดูแบบมุมสูงแบบตานกมอง ทำให้มองเรื่องราวที่กำหนดขึ้นดูไกลออกไปจากตัวละครในท่าทางต่างๆ ที่ดูแตกต่างกันประกอบกับคุณสมบัติของกระจกแก้วสี ที่มีความคงทนต่อแสงแดดลมฝน เมื่อเวลาถูกแสงดวงอาทิตย์และแสงไฟจะเกิดประกายแสงจากกระจกสีต่างๆ ดูระยิบระยับงดงามยิ่ง

ทางด้านองค์ประกอบภาพและการใช้สีวัดป่ารวก ช่วงเขียนได้กำหนดเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏภาพดูแบน เป็นภาพมองมุมสูงแบบตานกมองไม่ปรากฏแสงเงา จากภาพเนื้อหาต่างๆ ที่ดูมีขนาดเล็กแต่มีสัดส่วนที่ลงตัว เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมภายในภาพเขียน ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นลักษณะเล่าเรื่องแบ่งแยกภาพด้วยอาคารสถาปัตยกรรม แนวกำแพง กลุ่มต้นไม้และธรรมชาติโขดหินและภูเขา การแสดงท่าทางต่างๆ ของกลุ่มบุคคลทำให้ภาพเขียนดูภาพไม่อยู่นิ่ง น่าติดตามชมภาพตามห้องภาพต่อไปภาพปราสาท และอาคารสถาปัตยกรรม รวมถึงอารมณ์ของกลุ่มบุคคลจะปรากฏรายละเอียดดลลลต่าง ๆ ดูมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคลชั้นสูง กลุ่มทหาร ประชาชนทั่วไป และภาพชาวต่างชาติในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังดูชัดเจน จากกลวิธีเขียนแบบเปียกบนแห้ง ด้วยสีฝุ่นผสมกาว เขียนบนผนังปูน สีที่ใช้เขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดป่ารวกจากที่ปรากฏ ช่วงเขียนได้ใช้กลุ่มวรรณะสีร้อนและกลุ่มวรรณะสีเย็น สีที่ปรากฏดูสดใส ประกอบกับที่ช่วงเขียนได้ใช้พื้นที่ขนาดเล็กบรรจุตัดเส้นและเขียนลายละเอียดลงไปในรูปแบบต่างๆ ดูสวยงาม โดยเฉพาะภาพป่าด้านหลังพระประธานจะปรากฏสีหลายสี เป็นภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีไม้ป่าหลายชนิด ประกอบกับการถ่ายทอดภาพสัตว์ต่างๆ ที่มีท่าทางไม่อยู่นิ่งเช่น ท่าทางการเดินของช้าง ม้า และภาพกลุ่มนกกำลังบิน และการจัดภาพสัตว์ลงไปป่าอย่างมีเหตุผล กลุ่มเสือ เก้ง กวาง จะปรากฏอยู่ตามพุ่มไม้ป่าทึบ ภาพนกจะปรากฏบินและจับอยู่บนกิ่งไม้เป็นการสังเกตของช่วงเขียนที่มีสื่อคลายจากที่เคยพบเห็นสัตว์ต่างๆ และถ่ายทอดจินตนาการตามความเป็นจริง จึงเกิดองค์ประกอบภาพป่าที่มีความงดงาม มีสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าสมบูรณ์ด้วยกลุ่มสัตว์ป่า และต้นไม้ป่าขนาดเล็กใหญ่นานาชนิดเป็นจิตรกรรมฝาผนังภาพป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติป่าไม้ดูงดงามยิ่ง

11. ความเป็นอัตลักษณ์ภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบาง ภาพที่ปรากฏขนาดภาพจะมีขนาดเล็กแต่ดูได้สัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมรอบๆ เช่น อาคาร สถาปัตยกรรม สัตว์ที่รูปร่างสูงใหญ่ เช่น ช้าง ม้า กลุ่มธรรมชาติและต้นไม้ต่างๆ ภาพจะมีขนาดสัดส่วนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏจะดูแบน ไม่ปรากฏแสงเงา จะแทนค่าระยะใกล้ กลาง ไกล โดยกำหนดมุมมองภาพแบบมุมมองสูงคือแบบตานกมอง ภาพที่ปรากฏจะไม่บอกถึงเวลาที่แตกต่างเช่น ภาพเวลากลางวันภาพเวลากลางคืน ภาพจะมีความคมชัดที่มีน้ำหนักสีเท่ากัน คือสีแบนเรียบ อิริยาบถท่าทางของกลุ่มบุคคลและภาพสัตว์ต่างๆ จากที่ปรากฏจะมีท่าทางที่ไม่ซ้ำกันไม่ว่าจะเป็นท่าทางของกลุ่มและภาพสัตว์ต่างๆ ทำให้ภาพดูเคลื่อนไหว ดูไม่เบื่อและน่าติดตามตามที่ช่างเขียนได้กำหนดเป็นห้องภาพ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นลักษณะการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ด้วยภาพเป็นตอนๆ และจะแบ่งห้องภาพด้วยการจัดวางรูปทรงปราสาท กำแพงเมือง บ้านพักอาศัย กลุ่มต้นไม้ ธรรมชาติภูเขาเป็นกรอบแบ่งเขตห้องภาพภายในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังนอกจากจะมีเนื้อหาบอกเล่าให้ผู้คนมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาแล้ว จากภาพเขียนที่ปรากฏยังบอกเล่าถึงการเมือง การปกครอง ศิลปะและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวหลวงพระบางจากอดีตอีกด้วย

ภาพที่ปรากฏเป็นลักษณะพิเศษของผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในเขตจังหวัดน่าน ประเทศไทย และเมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะเห็นชัดว่าปัจจุบันกระแสความเจริญได้เข้ามาสู่สังคม การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามพระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ ได้ปรับเปลี่ยนมาใช้อะคริลิก สีน้ำพลาสติก สีน้ำมันแทนสีฝุ่น ช่างเขียนจะปฏิบัติงานเขียนภาพจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของช่างเขียนโดยตรงและเป็นกลุ่มครอบครัวตระกูลช่างเขียน เป็นการลอกภาพจากหนังสือ จะปรากฏมีจิตรกรรมฝาผนังส่วนน้อยที่ช่างเขียนได้มีโอกาสใช้แนวความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง จึงทำให้ภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏจะมีภาพเขียนที่ดูคล้ายกัน ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ที่ดูมีความเป็นอัตลักษณ์ มีอิสระในการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมฝาผนังเหมือนอดีตจึงไม่ปรากฏมากนักจะมีอยู่บ้างแต่เป็นส่วนน้อย อาจมีปัจจัยส่งผลในหลายด้าน เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิมกลวิธีการเขียนการเตรียมพื้นที่ที่จะเขียนภาพมีวิธีการซับซ้อนกว่าจะเขียนภาพได้จะใช้เวลามากในการสร้างสรรค์เขียนภาพแต่ละวัด ประกอบกับช่างเขียนต้องมีจิตใจแน่วแน่มีความศรัทธาและเขียนภาพเป็นพุทธบูชา จึงทำให้ภาพเขียนจากอดีตที่ปรากฏดูมีความประณีต ซึ่งปัจจุบันกลวิธีที่ใช้เป็นสีแบบวิทยาศาสตร์ มีความสว่างสดใส สะดวกต่อการใช้สีของช่างเขียนและการสร้างสรรค์เขียนภาพแต่ละครั้งปัจจุบันจะทำในรูปของการทำสัญญาว่าจ้างการรับเขียนภาพมีคณะกรรมการจากทางวัดที่จะให้เขียนและตัวแทนกลุ่มช่างเขียนทำข้อตกลงร่วมกัน จึงจะปฏิบัติงานเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังได้สำเร็จ และการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแต่ละห้องภาพ บางวัดจะจัดในรูปของการทำบุญหรือการบริจาคปัจจัย

จากญาติโยมที่มีความศรัทธาและเข้าไปทำบุญในวัด จึงมีความแปลกใหม่และเหมาะสมกับยุคสมัย ส่วนภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังแบบดั้งเดิม ที่ปรากฏความงดงาม และเห็นวิธีการสร้างสรรค์จากช่างเขียนในอดีตอีกด้านหนึ่งและเป็นความงามที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย ซึ่งมีปรัชญาและวัตถุประสงค์เหมือนกันคือ ต้องการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อให้ผู้คนได้ชมภาพเขียนนั้นๆ ซึ่งภาพเขียนจะเป็นตัวแทนบอกเล่าคติเตือนใจทางพุทธศาสนา หรือเป็นภาพแทนคำอบรมสั่งสอนของพระพุทธองค์ เวลาเข้าไปทำบุญในวัด ดังนั้นการเข้าไปทำบุญในวัดนอกจากได้ชมภาพเขียนแล้ว ยังได้รับความสุนทรีย์จากภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาอัตลักษณ์จิตรกรรมกลุ่มน้ำโขง คือ จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ วัดหนองบัว จังหวัดน่านประเทศไทย วัดเชียงทอง วัดป่ารวก เมืองหลวงพระบางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คณะผู้วิจัยพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่ควรเป็นข้อสังเกตในการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกันนี้ กล่าวคือ

1. ข้อมูลด้านเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควรรวบรวมทำการเก็บข้อมูลทั้งทางตรงตามห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ และข้อมูลทางอ้อม คือ ศึกษาข้อมูลจากทางด้านอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ จากสถาบันการศึกษาของภาครัฐและภาคเอกชน นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งภายในประเทศและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. การออกปฏิบัติงานเก็บข้อมูลภาคสนาม ควรจัดเตรียมเครื่องมือโสตทัศนสารให้มีความพร้อมและมีตารางการปฏิบัติงานและสรุปงานของแต่ละวัน และตรวจสอบข้อมูลจากที่ปฏิบัติว่าได้ข้อมูลในการวิจัยได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยการประชุมสรุปการปฏิบัติงานของแต่ละวัน และตรวจสอบข้อมูลจากปฏิบัติว่าได้ข้อมูลในการวิจัยได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่โดยการประชุมสรุปการปฏิบัติงานของแต่ละวัน ทั้งภายในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. การเก็บข้อมูลถ่ายภาพเทปโทรทัศน์ ถ่ายภาพนิ่งไม่ควรออกปฏิบัติงานเก็บข้อมูลช่วงฤดูฝน เล่นสำหรับถ่ายภาพเขียนที่อยู่ในมุมสูงได้ (เลนส์ซูม) และการเดินทางออกเก็บข้อมูลวิจัยแต่ละครั้ง ควรมีเอกสารทางราชการติดต่อแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเพื่อสะดวกต่อการเก็บข้อมูลวิจัย

4. การเก็บข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาของภาครัฐภาคเอกชนนักวิชาการ

ปราชญ์ชาวบ้านศิลปิน ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวควรมีการศึกษาเขียน การอ่านภาษาลาว จะช่วยให้การประมวลเอกสารการวิจัย มีความชัดเจนและเก็บข้อมูลวิจัยได้ สะดวกขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังคู่ขนานจิตรกรรมในเขตลุ่มน้ำโขง เช่น ระหว่างจังหวัดมุกดาหารกับแขวงสุวรรณเขต จังหวัดอุบลราชธานีกับแขวงจำปาสัก รวมถึงเขต จังหวัดอื่นๆในประเทศไทย และแขวงอื่นๆในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. ควรมีการศึกษาวเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังทางด้านอื่นๆ เช่น ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบภาพการใช้สีภาพสัตว์อาคารสถาปัตยกรรม ภาพบุคคล หรือธรรมชาติด้านอื่นๆที่ ปรากฏในภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง ในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
3. ควรมีการศึกษาวเคราะห์ผลงานพุทธศิลป์ที่มีผลต่อความเชื่อ จารีตประเพณีวิถีชีวิตของ ผู้คนได้อย่างแนบแน่นและสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันในประเทศไทยและประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว